Pro furto [1] autem nolumus omnino quodlibet [2] membrum abſcindi, aut mori, ſed aliter eum caſtigari. Fures [3] autem vocamus, qui occulte & ſine armis hujusmodi delinquunt. Eos vero qui violenter [4] aggrediuntur aut cum armis, aut ſine armis, in domibus aut itineribus [5], aut in mari [6], pœnis eos legalibus ſubdi jubemus. Ut autem non ſolum corporales pœnæ, ſed etiam pecuniariæ mediocres fiant, ſancimus eos, qui in criminibus accuſantur, in quibus leges mortem [7] aut proſcriptionem definiunt: ſi convincantur, aut condemnentur, eorum ſubſtantias non fieri lucrum judicibus aut eorum officiis, ſed neque ſecundum veteres leges fiſco [8] eas applicari, ſed ſi quidem habent deſcendentes & aſcendentes usque ad tertium gradum, eos habere [9]. Si vero mulieres [10] habeant qui condemnati ſunt: omnibus modis jubemus iſtas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si vero ſine dote talibus perſonis conjunctæ fuerint: a legibus definitam [11] partem de tota ſubſtantia condemnati eas accipere: ſive filios habeant, ſive non. Si vero neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fiſco ſociari ejus ſubſtantiam. In majeſtatis [12] vero crimine condemnatis, veteres leges ſervari jubemus.

EPILOGUS.

† Providentiam igitur adhibeto gloria tua, ut præſentem ſacram legem noſtram, & in alma hac urbe proponat, & per provincias mittat inſinuetque harum præſidibus, quo magis omnes ſubditi intelligant, quantam pro ipſis geramus providentiam. Dat. Kal. Maji, *Conſtantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. * Baſil. [13] V. C. CONS.

TIT. XVIII.

NE QUIS COGATUR BONIS [14] CEDERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXV.

PRÆFATIO.

QUibus maxime rebus divinum a nobis numen placari perhibetur, ea ſane inter ſubditos jugiter incrementum accipere, atque eluceſcere contendimus. Zoſarius quispiam ex Myſis oriundus [15] cum [16] lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine conveniretur a clariſſimo provinciæ præſide per contumeliam, & quidem ſolam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum ſuarum perſecutionis libellos oblatum iri, id quod injuſtiſſimum habetur, & inter ea capitula quæ cum primis adferunt moleſtiam. Ubi enim locorum juſtum eſt, ut is qui in univerſum ex accidenti [17], non ſupina negligentia res ſuas amiſiſſe traditus eſſet, denuo per vim ad ignominioſam [18] vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus corporis inopiam adigatur?

CAP. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod deterius eſt, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur, neque [19] calamitoſi aliquid noſtris geratur, inque uſu habeatur temporibus: ſancimus [20], ut nemini glorioſiſſimorum aut magnificentiſſimorum magiſtratuum liceat rei cauſa ceſſionis bonorum neceſſitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis cauſis *propter* [21] *pecunias publicas forte, aut etiam privatas* judicium ſuſtinent, aut hujusmodi contumeliis uti, ac prætextibus, perinde quaſi dum corporis [22] ſupplicium ipſi remittitur, maluerit rerum ſuarum amiſſionem capeſſere potius, quam cum inopiæ jugo itidem ad mortem usque premi opprobrio ignominiæ [23]. Jusjurandum [24] tamen per adoranda præbeat eloquia, *quod nullam rerum cauſa occaſionem aut aurum reliquum* [25] *habeat, unde æris alieni ſupplementum faciat.* Præterea ſi qua ipſi jura lex vel ex hereditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præſtet, in quarum poſſeſſione nondum conſtitutus ſit, competere tamen ipſi videantur, poſſintque [26] creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris, *ſiquidem revera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribusque hujusmodi actionum vindicandi, & in perſonam ejus, qui aliquando jurium futurus ſit dominus, actiones inſtituendi, ſive præſens debitor eſt, ſive non, & (ut ſimpliciter dicamus) quoad actionem & vindicationem rerum conſiſtendi in perſona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia fit.

EPILOGUS.

† Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, obſervato: decem librarum auri multam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his a nobis ſancita ſunt, transgredi præſumpſerit, irrogans. Neque enim absque periculo erit, ſed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel ſola cogitatione tenus ea quæ juſte a nobis per hanc ſacram exprimuntur legem, tranſilire attentaverint. Dat. Kal. Jun. *Conſtantinop.* BELIS. V. [27] C. CONS.

TIT. XIX.

DE ARGENTARIORUM [28] CONTRACTIBUS [29].

NOVELLA CONSTIT. CXXXVI.

PRÆFATIO.

QUi in corpore ac collegio conſiſtunt argentariorum hujus almæ urbis, hi ſupplices apud potentiam noſtram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui multis [30] ſe utiles præbeant, *unde* [31] *ſponſiones & mutui obligationes periculo plenæ accedunt.* Nam cum ſacra noſtra exiſtat conſtitutio [32], quæ vult, *ut exactiones ordine fiant, ac primum quidem principales rei, & res eorum excutiantur, deinde vero & fidejuſſores & mandatores neque non conſtitutæ pecuniæ rei:* ab hac legislatione ipſorum eximi conſortium, & pati omnium graviſſima, ſi ipſi quidem conſtitutionis auxilio uti nequeant, ſed protinus exigantur: cum vero conſtitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipſis ſatisfaciant, qui pecuniam conſtituerint mandatoresve in eam rem aut fidejuſſores extiterint, & convenire, ut ipſi communium legum participes ſint, aut ſibi conſtitutio noſtra non adverſetur.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut cum aliqui ex his qui argentariæ menſæ præpoſiti ſunt, mutuam alicui pecuniam dederint [33], & vel conſtitutæ pecuniæ reos, vel fidejuſſores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipſis conſtitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipſis conſtitutio obtineat, niſi [34] ſpeciale pactum fecerint, *ut creditori licentia ſit, tam principalem debitorem quam mandatorem atque fidejuſſorem, & conſtitutæ pecuniæ reum conveniendi, non expectato* [35] *conſtitutionis gradu.* Propter ingens enim illud ſtudium, quod argentarii circa publicos contractus adhibent, hujusmodi pacta conventa admittimus: cum non videantur contra legem eſſe, propterea quod *unicuique integrum eſt his, quæ ipſi a lege data & conceſſa ſunt, renuntiare* [36]. Proinde ſicubi tale pactum fiat: licitum ipſis eſto, tam principalem debitorem, quam mandatorem & fidejuſſorem, atque alias porro perſonas convenire. Ut quidem ſi nullum pactum adſcriptum ſit, penitus & in ipſis valeat conſtitutio [37]. Si pacta vero adſcripta ſint: ſimul formam ac regulam [38] addant contractui, ſimul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

SEcundum vero ipſis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem [39] fecimus, cum quis argentariæ menſæ præpoſitus militet, aut filios ſuos militare faciat, ut nequeant eo militantes ipſorum filii uti, quaſi non ex paternis, aut aliunde quæſitis pecuniis militent, ſed credi-

1 Aliud pro latrocinio, nam latroni vita adimitur. vid. 2. *Feud.* 28. *tit. de pace tenenda* §. 5. & §. *ſi quis quinque ſolidos. l.* 28. §. 15. *ff. de pœnis.* Fures tamen interdum capitaliter puniti ſunt. *l. pen. ff. de cond. cauſa data.* 2 Puta linguam (quæ tamen perjuro Nov. Leonis abſcinditur. vid. quæ dixi ad *Nov.* 77. *ſupr. hic.*) nares (quæ tamen amputantur furibus lege Longobardorum *l. de latronib. l. ſi quis latro. C. de Longobard. de furtis.* vid. *Novell. Leon.* 32.) aures (quo ſupplicio Perſarum reges affecerunt quosdam captivos Græcorum. Diod. *lib.* 17. *anno* 6. *Alexandri.*) oculos (de excæcatione dicam ad *Nov. Leonis* 92.) teſtes ſeu teſticulos: dic idem in caſtratione. vid. *Nov. Leonis* 60. 3 Fures qui dicuntur. 4 Latrones hi dicuntur. 5 Ii ſunt graſſatores *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis. Nov. Leonis* 70. 6 Ii ſunt piratæ; de quibus *l.* 3. §. 1. *ff. nautæ, caupon. l.* 18. *ff. commodati.* 7 Bona ad mortem damnati vel proſcripti non confiſcantur *Nov.* 17. *c.* 12. 8 Hinc ſumpta eſt Authentica, *Bona damnatorum lege* 17. *Cod. de bonis proſcript.* 9 *Confiſcations n'ont point de lieu en pays de droict eſcrit. Nov.* 17. *c.* 12. & ita abrogatur *lex* 1. *ff. de bon. damn. l.* 4. *C. de bon. proſcript.* quosdam caſus excipe, puta crimen majeſtatis, *l.* 5. *C. ad l. Jul. majeſt.* inceſtarum nuptiarum, *Nov.* 12. Dic idem, ſi quis caſtitatem non ſervaverit, poſt ſolutum caſtitatis cauſa matrimonium, *Nov.* 117. ſed ea de re dicam plenius *ad tit. C. de bon. proſcript.* 10 *l.* 9. *C. de bon. proſcript.* Goth. Conciliationem hujus §. cum *Novell.* 17. *c.* 12. & *auth. bona damnatorum. Cod. de bon. proſcript. ſeu damnatorum.* vid. apud Ritterſhuſ. *part.* 4. *cap.* 2. *num.* 35. Anſ. 11 Id eſt, quartam *Nov.* 117. *c.* 5. 12 Vid. *l.* 5. *C. ad l. Jul. majeſtatis.* 13 Anno 30. poſt conſulatum BASILII V. C. anno 15. Cujac. *hic.* id eſt, anno 541.

14 Cedere bonis nemo cogitur, ut hic: de ceſſione bonorum adde *L.* 42. *ff.* 3. & *L.* 7. *Cod.* 71. vide Paponem 10. *Arr.* 10. *de ceſſion de bien.* Petrum Gregorium 12. *Synt.* 8. ubi tractat de ceſſione bonorum *c.* 9. de perſonis & qui cedere bonis poſſint *c.* 10. quibus & pro quibus debitis, ceſſio fieri non poſſit *c.* 11. de præſcripta cedendi bonis formula *c.* 12. ceſſionis bonorum auxilium non porrigi ad fidejuſſores cedentium *c.* 13. de fine præcipuo ceſſionis *c.* 14. de ratione inducendi beneficium ceſſionis *c.* 15. num hoc beneficium ceſſionis locum habeat, quoties quis debiti cauſa ſe carceribus teneri obſtringit: & an expreſſe ei renunciare poſſit debitor: ubi tandem probat, debitorem ad ceſſionem faciendam admitti, ſive nude, ſive jurejurando ceſſionis beneficio renunciet, id confirmatum legimus Arreſto, cujus meminit Papo 10. *Arreſt.* 10. *num.* 3.

15 Et ita ex territorio imperatoris. Legis Juliæ beneficium ad ſolos cives pertinebat, Cæſ. *de bell. Gall.* Suet. *c.* 41. *in Jul.* Tacit. 5. *Annal.* poſtea indultum extraneis *l.* 4. *Cod. qui bon. ced.* In Gallia extranei non fruuntur hoc beneficio. Pap. 10. *Arreſt.* 10. *n.* 12. Contra, apud Flandros indigenæ non juvantur beneficio ceſſionis, niſi id beneficii a Principe magnis conditionibus impetraverint ex Caroli quinti ſanctione lata anno 1541. vide Petrum Gregorium 22. *Arr.* 9. *num.* 16. 16 Cedere bonis non poteſt, qui voluntate ſua inops factus eſt. *Butrigarius.* Cur? ceſſio non admittitur, niſi urgentibus creditoribus. vide Petrum Greg. 22. *Syntagm.* 9. *n.* 16. 17 Ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥαθυμίᾳ. recte, nam qui ex negligentia ſua, non ex aliquo caſu fortuito decoquunt, non procul ab infamia ſunt. Lex Roſcia cum caviſſet, ut equites in XIV. ordinibus ſederent, decoctores excepit. Cicero *Philipp.* 2. Plin. 33. *cap.* 2. Florus *Epitome* 99. Hujus etiam conditionis homines Adrianus in Amphitheatro catamidiari juſſit, Galli, *Mitrer*, Spartianus *in ejus vita*, ut pleriſque locis hodie fit in foro: & Bœotis eadem lex fuit: Nicolaus *apud Stobæum c.* 42. ut & Solonis, Laërtius 1. alias, ceſſio bonorum non infamat, ut *infr. hic.* 18 Αἰσχύνοντα τὸν βίον ἑαυτῷ περιτιθέναι. dixi *ſupr.* id genus infamiæ pertinere poſſe ad decoctores, non ad quosvis bonis cedentes *l.* 11. *C. ex quibus cauſ. infam. l.* 3. *l.* 5. *ff. de ceſſ. bonor. l.* 2. *l.* 4. *C. qui bon. cedere.* adde *Nov.* 4. *c.* 3. *in fin.* adde *Theophil. Inſt. quibus ex cauſis manumittere.* is utique, cujus bona venduntur, videtur infamia adfici. dixi *l.* 2. *ff. de obſequiis.* 19 Fuit hæc introducendæ bonorum ceſſionis ratio σεισάχθεια, de qua vide Petrum Gregorium 22. *Syntagm.* 14. 20 Res ita habet, Qui ſuo vitio ad inopiam ſunt redacti debitores, carcerem, vincula, & verbera patiuntur. *infr. hic. ibi, dum corporis ſupplicium ipſi remittitur. l.* 1. & *l. ult. C. qui bon. cedere, l.* 1. *C. Theod. hoc tit.* niſi maluerint cedendo bonis infamiam experiri, ut *ſupr.* Qui vero non ſuo vitio, ſed caſu ſunt ad id redacti, carcerem non patiuntur, non vincula, non verbera, non coguntur etiam bonis cedere, vel etiam ſpeciem infamiæ ſubire propoſitam iis, qui bonis cedunt: ſed cum primum bonam copiam ejuraverint, id eſt, cum primum probaverint inopiam proprio vitio ſibi non accidiſſe, ſed caſu, liberantur carcere, cruciatuque omni corporis. Hotom. 24. *Illuſt. in fin.* 21 Hinc conſtat, Debitoribus ad inopiam redactis non ſuo vitio, beneficium ceſſionis etiam adverſus fiſcum ſuperfluum eſſe: Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere, & tamen carcerem evitant. Effectu quidem bonis cedunt: quia bonorum omnium venditionem patiuntur: ſed ea formula (quæ ſpeciem habeat ignominiæ) bonis cedere non coguntur. 22 Decoctores corporis ſupplicium evitaſſe bonis cedendo hinc colligunt. corporis, inquam, at non omnino famæ. *ſupr. hic & infr. hic.* 23 Καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὀνειδισμῷ. 24 Ceſſionis bonorum faciendæ varias variarum gentium formas vide apud Petrum Gregorium 22. *Syntagm. c.* 12. & *cap.* 8. *n.* 5. ubi notat inter cætera, ſymbolum ceſſionis hoc uſitatum veteribus fuiſſe, debitori zonam ſolvi ex 15. Gelli. 12. ex Horatio 2. *epiſt.* 25 Quid ſi bonis cedens fidejuſſorem idoneum dederit? eo caſu beneficium ceſſionis factæ reo non prodeſt fidejuſſori, vid. Gregor. *l.* 1. *c.* 12. admittit tamen ex ſua perſona, ſi forte contigerit, eundem vitio aliquo non ſuo, factum fuiſſe non ſolvendo. 26 Cedens bonis non ipſo jure omni debito liberatur: alioquin bona ab eo quæſita poſtea non eſſent creditoribus obnoxia, convenitur ergo in iis bonis, ſed quatenus tantum facere poteſt *l.* 4. *ff. hic.* nec enim fraudandus alimentis quotidianis eſt *l.* 5. *d. tit.* Quid ſi debitori ceſſionem bonorum facienti, partem tamen debiti re præſtanti, pactum fuerit a creditoribus de non petenda alia quota debiti & is poſtea meliorem ad formam pervenerit? Si creditores dolo perducti quotam remiſerint, negant interpretes debitorem exceptione pacti juvari. vide Petrum Gregor. 22. *Syntagm.* 13. *num.* 2. 27 Id eſt, anno 541.

28 Adde *Nov.* 4. *in fin.* & *l.* 2. *in fin. C. de conſtit. pecunia.* Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Noviſſimo lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. Anſ. 29 *Edict.* 9. *Juſtinianus* 23. *Eclog.* 4. De argenti diſtractoribus qui & argyropratæ vocantur. Jul. *conſt.* 117. 30 Argentariorum officium publicam cauſam habet *cap.* 2. *infr. hic.* 31 Intercedunt enim pro aliis *Edict.* 9. & *l. pen. C. de conſt. pecun.* Intercedunt enim ſuo modo, recipiendo ſcilicet ut cæteri conſtituendo. 32 *Novell.* 4. *cap.* 3. *in fin.* 33 Per argentarios credebantur pecuniæ. 34 Argentariis ſtipulari licet, ut fidejuſſorem priusquam reum principalem convenire poſſint. 35 Id eſt, non ſervato ordine diſcuſſionis. 36 Vid. *l.* 29. *C. de pactis.* 37 Id eſt, *Nov.* 4. 38 Τὸ κανονίζον τὸ συνάλλαγμα. Pacta informant contractum, & legem dant contractui *l.* 1. §. 6. *ff. depoſit.* vid. *l.* 52. *ff. de verb. oblig.* 39 Id eſt, anno 528.

torum: & petierunt, ut aut neque in ipſis hujusmodi locum haberet præſumptio [1], aut ipſis quoque eadem ſuppeterent, ut ſi quis mutuo ab ipſis ſumpto militet, aut etiam ejus filii, neque debitum poſſit aliunde diſſolvi, vel ex iſtiusmodi militiæ ejus, aut filiorum venditione, ſatis ipſis fiat. Nos igitur cum neque ſimpliciter legem [2] propoſuerimus, ſed cum convenienti obſervatione neque facile ſubverti ipſam ſuſtineamus: ſancimus, ut ſacra conſtitutione valente, neque hac præſumptione, quæ ſecundum ſacram conſtitutionem contra ipſos protenditur, ſublata, quandoquidem multi, cum contrahunt, non ſuis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipſi hoc privilegii [3], ut ſi quis militet, aut ejus filii, ipſius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, ſi de numero earum ſit, quæ [4] vendi ſolent. Conſimiliter autem & filiorum niſi manifeſtiſſime ab ipſis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis vel ex principali largitate militia ipſis acceſſerit. Nam ſi debitum aliunde diſſolvere nequeant: tunc argentariæ menſæ præpoſitis etiam ex filiorum militia ſatisfiat: ſiquidem ipſorum gratia hanc legem proponimus, opponentes eam præſumptioni, quæ ex conſtitutione nata eſt. Et quemadmodum [5] illa prædictam contra ipſos præſumptionem effecit: ita & nos contrarium ipſi remedium addentes, his ſolummodo, qui de prædicto conſortio ſunt, liberalitatem noſtram explicamus propter communem [6] ipſorum utilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis ſe periculis immiſcent, ut ingruentibus aliorum neceſſitatibus medeantur.

CAP. III.

POrro neque illud abs re dicere viſi ſunt, ſi cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati ſint ad nonnullarum [7] mobilium aut immobilium rerum emptionem, & certam auri ſummam dederint, *& mutuata pecunia res empta ſit*, ut prorſus ipſi ea in re potiora jura habeant, neque diſtortione aliqua tententur: ſed ſimul ac oſtenderint ſuis pecuniis eam rem comparatam [8] eſſe, neque poſſint debitores pecunia ipſis numerata ſatisfacere: res iſtiusmodi pecuniis empta perinde ipſis addicatur, quaſi revera ab ipſis emptio celebrata foret, & nuda [9] emptoris appellatio fuiſſet appoſita. Neque enim juſtum eſt, ut qui [10] tam largiter pecunias ſuas profundunt, non item primum [11] & extra omnem controverſiam poſitum ordinem in rebus ſua pecunia [12] comparatis teneant: dumtaxat ſi in contractibus ſcriptura interveniente celebratis hypothecæ aliqua facta ſit mentio. hoc namque ſi obſervaverint: totum habituri ſunt, quod a nobis petierunt: imo vero etiam amplius quam petierunt: ſi quidem omnibus præſtantiora ipſis jura in iis rebus concedimus, quæ ipſorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus ſit, aut fiat, nulla ſcriptura interveniente, ipſique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maxime apud argentariæ menſæ præpoſitos fieri conſuevit) ſpecies [13] aliquot mundi forte muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur venditurve, pro quo tamen pretium [14] nondum perceperint: tunc liceat ipſis hæc tanquam ſua vindicare, etſi hypothecarum jus in iis non habeant. Neque enim illi poſſidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non ſolverint, fruſtra detinebunt ea, quæ ipſis ab aliis tradita ſunt: ſed ſive ad heredes transmiſerint, heredes eorum pro ipſis, vel ipſa data reddent: ſive ad heredes non pervenerint, licebit hæc ipſis vindicare, nulla contra ipſos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæſitæ ſunt, valitura.

CAP. IV.

QUia vero legem tulimus, ne argentariæ menſæ præpoſiti ultra [15] beſſes uſuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quod cum ſine ſcripto fœnerari ſoleant: hi deinde illiberales ſe circa uſuras præbeant, propterea quod & mutuum ſine ſcripto contractum, neque ſtipulatio interpoſita ſit: ſcilicet juxta illud quod vulgo dicitur, *non convenire, ut uſuræ citra* [16] *interpoſitam currant ſtipulationem:* quamquam multi [17] caſus ſint, in quibus vel ſine ſtipulatione & ex pacto naſcatur uſurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametſi non ex pactis, ſed ſuapte [18] ſponte introducantur, tamen exigantur: propterea ſancimus, ut uſuræ ipſis non ſolum ex ſtipulatione, ſed etiam absque ſcripto præbeantur, nimirum tales quales ipſos lex ſtipulari permittit, hoc eſt usque ad beſſem [19] centeſimæ. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opem ferre parati ſunt, hos utique per hujusmodi minutias injuriam perpeti, juſtum non fuerit.

CAP. V.

INſuper de hoc [20] quoque nos inſtruxerunt, quod hi qui cum ipſis contrahunt, cum inſtrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, partim ipſi propria manu conſcribunt, partim ab aliis conſcriptis ſubſcribunt: petieruntque, ut ſi quid ejus generis conſcribant, ii qui cum ipſis contrahunt, teneantur obnoxii & ipſis ſatisfaciant, neque poſſint hoc in uſum aſſumere & dicere, quod tametſi inſtrumenta ſive confeſſiones, ſive ratiocinia omnia manu ſua conſcripſerint, aut aliis ſcribentibus his ſubſignarint, aurum tamen, quod in iis comprehenditur, datum non ſit: & ut exinde hypothecas habeant, & beſſes uſuras, quamvis ſcriptæ non ſint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam ejusmodi communia, ac publica ſunt & majore conſideratione indigent: reſpondemus ad hæc, uti conveniens eſt. Et quidem ſi quis publicum inſtrumentum confecerit, aut totum propria manu conſcripſerit, aut etiam inſtrumentis, vel ratiociniis ab aliis conſcriptis ſubſcripſerit: ut omnibus modis tam ipſe, quam heredes ejus perſonalibus ſcilicet actionibus teneantur obnoxii, ſancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his qui de ea pactum non fecerint, niſi omnino in ſcriptura eorum quæ in bonis ſint comprobetur facta eſſe mentio, aut ipſi bona ſua pignori oppoſuerint, aut ſaltem hoc ſimpliciter adjecerint periculo eorum quæ in bonis habeant, aut denique aliquid proloquuti fuerint, aut conſcripſerint, ejusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipſis etiam hypothecam præbemus, ut neque legum noſtrarum in univerſum naturam perturbemus, neque ipſos tolerabili defraudemus auxilio. Uſuræ ſane ſiquidem certas pepigerint, pactæ præſtentur. Si vero dumtaxat ſcriptum fuit, quod fœneratitium creditum extiterit: nequeant contrahentes dicere, quod ex quo uſuræ finitæ non ſunt, propterea & debitum ſterile haberi debeat, ſed ex præſumptione [21] ita celebretur exactio, quaſi beſſes uſuræ expreſſis verbis nominatæ ſint, atque hoc quidem cætero obſervetur: in ratiociniis vero, quæ jam confecta ſunt, & ſi nulla uſurarum habita ſit mentio: tamen quia manifeſtarium eſt, quod apud argentariæ menſæ præpoſitum ſolummodo contractus ſub uſuris ineatur, cum non poſſit, qui ipſe uſuras dependit, ſine uſuris dare impendia: liceat ipſis beſſes uſuras expetere, ut tamen de cætero obſervent ea, quæ præſens ipſis ſacra lex largitur.

CAP. VI.

IN illo utique caſu nimis quam ipſis opem ferimus, ut ſi ratiocinia proferantur, quæ expreſſe quamque cauſam [22] habeant adſcriptam, in quam aurum datum eſt, atque hic ratiociniis ipſis ſubſcripſerit: etſi [23] ſingulas in ipſis cauſas propria manu non ſcripſerit, aut etiam confeſſionem de hoc aliquam ſive ſub ſpecie mutui, ſive ex acceptilatione, ſive etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo qui hoc fecit, ſingularum cauſarum particulatim probationes exigere: niſi forte ex abundanti velit vel ipſi, vel creditoris heredibus jusjurandum [24] deferre. hoc enim ſolum ei concedimus: intra tamen ea tempora [25], quæ exceptioni non ſolutæ pecuniæ attributa ſunt. Nam ſi id quoque tempus præterire contigerit, neque jurejurando ipſos gravamus: id quod etiam in generalibus legibus deſcripſimus, quamquam ne hoc quidem ex uſu erat: nam eum qui propria manu vel ſcripſit, vel tradidit ratiocinia, quomodo juſtum fuerit putare ita diſſolutum extitiſſe, ut quæ data non eſſent, pro datis ſcriberet?

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram pragmaticam declarantur legem, ea tam gloria tua, quam quicunque præterea reipub. noſtræ magiſtratus, inviolata cuſtodire in perpetuum ſtudeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediuntur, vel transgredi patiuntur. Dat. Kal. April. *Conſtantinop.* DN. JUST. PP. Aug. BASIL. V. C. [26] CONS.

TIT. XX.

DE ORDINATIONE [27] EPISCOPORUM [28] ET CLERICORUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXXVII.

Antonio Contio Interprete.

Imperator Juſtinianus Auguſtus Petro magiſtro officiorum.

PRÆFATIO.

SI civiles leges, quarum poteſtatem nobis Deus pro ſua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus cuſtodiri ad obedientium ſecuritatem ſtudemus, quanto plus ſtudii adhibere debemus circa ſacrorum canonum & divinarum legum cuſtodiam, quæ ſuper ſalute noſtrarum animarum definitæ ſunt? Qui enim ſacros canones [29] cuſtodiunt, domini Dei adjutorio digni ſunt: qui autem eos transgrediuntur, ipſi ſemetipſos judicio reddunt obnoxios. Majori [30] igitur condemnationi ſubjacent ſanctiſſimi epiſcopi, quibus concreditum & commiſſum eſt & canones inquirere & conſervare, ſi quod eorum prætermiſſum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sane cum hactenus canones obſervati non recte fuerint, diverſas ex eo paſſi ſumus interpellationes contra clericos & monachos, & quosdam epiſcopos, ut qui ſecundum divinos canones non viverent, & quidam etiam inter eos invenirentur, qui nec ipſam quidem vel ſanctæ oblationis [31] vel ſancti baptiſmatis orationem tenerent aut ſcirent [32].

CAP. I.

DEi igitur intelligentes & animo infigentes judicium, ſingulorum quæ nobis delata ſunt, inquiſitionem ſimul & correctionem juſſimus canonice procedere. Si [33] enim illa quæ a laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquiſitionem & vindictam manere, quomodo a ſanctis apoſtolis & patribus ſuper omnium hominum ſalute canonice

1 Quod emitur ab argentario, cenſetur ac præſumitur emptum eorum nomine, a quibus idem argentarius pecunias accepit, ideoque licet argentarius ſibi, liberis vel cognatis ſuis (hæc enim poſtrema particula recte additur a Jul. *n.* 502.) militiam aliquam emerit, ea tamen militia, tacito jure hypothecæ, præſumitur creditori argentarii obligata. Viciſſim ſi argentarius credidit alicui pecuniam, & is poſtea ſibi, vel ſuis liberis vel cognatis militiam comparaverit, talis militia, tacito jure argentario erit obligata. id autem privilegio ſingulari conceſſum eſt argentariis. J. *h. ibi, hoc privilegii.* 2 Id eſt, *d. l. ult. C. de pignor.* 3 Privilegium argentariorum obſerva, de quo *ſupr.* 4 Nec enim quælibet militia vendi poteſt. 5 Æquitatis vis ea eſt, ut idem jus creditori argentario tribuatur, quod in eundem debitorem creditoribus datur. Eodem modo, ſi debitor Titii ſpeciali beneficio cogere poteſt debitores ſuos ut ſolvant ſine exceptione, Titio agenti debitor nullam poterit exceptionem opponere, *l.* 3. §. 3. *ff. quod quisque juris.* huc refer *l.* 3. *in fin. ff. mandat. l.* 46. *ff. de verb. ſign. l.* 7. *C. de reſcind.* 6 *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo.* & neceſſarium uſum *l.* 8. *ff. depoſiti.* 7 Argentarii hoc commune habent cum reliquis creditoribus *Nov.* 97. *l.* 7. *C. qui potior.* 8 Præſumitur alioquin res non ex argentarii pecunia empta, niſi probetur: quod in militia tamen empta non ſervatur *c.* 2. *ſupr. h. t.* 9 Id eſt, ut qui rem emit, nudum nomen emptioni accommodaſſe videatur, fructum vero omnem emptionis in creditorem ejus argentarium retuliſſe. 10 Argentarii. 11 Argentarii primum & extra omnem controverſiam poſitum ordinem in rebus ſua pecunia comparatis obtinent, ſi ſcriptura interveniente hypothecam ſibi fuerint ſtipulati. 12 Qui jure principalis hypothecæ uti deſiderat, creditum de ſcripto probare tenetur. adde *Nov.* 90. *c.* 3. in quibus contractibus ſcriptura requiratur, dixi ad *l.* 17. *C. de pactis.* 13 Argentarius ſi loco pecuniæ credidit aut vendidit monilia, nec ei ſatisfiat, poteſt argentarius eo caſu monilia vindicare: quod in reliquis venditoribus non eſt, quibus jus tantum retinendi pignoris. *l.* 22. *ff. de hered. vend.* *l.* 13. §. 8. *ff. de action. empt. l.* 31. §. 8. *ff. de ædilitio edict. l.* 14. §. 1. *ff. de furtis.* non jus vindicandi competit. 14 Seu æſtimationem earum. Julian. *hic n.* 504. id eſt, valoris rei æſtimato datæ. 15 Argentarii beſſes uſuras accipiunt. 23. *Eclog.* 4. *c.* 4. *in fin.* 16 *l.* 1. *C. de uſur.* 17 Uſuras citra ſtipulationem non deberi, non perpetuo verum eſt. nam interdum uſuræ ſine ſtipulatione, etiam ex nudo pacto debentur, dixi ad *l.* 30. *ff. de uſuris.* 18 Αὐτομάτως *l.* 1. §. 2. *in fin. ff. de uſur. l. ult.* §. 2. *C. de jure dot.* 19 Argentariis ſtipulari beſſes uſuras licet *l.* 26. §. 1. *C. de uſuris.* Uſuræ beſſes, *huit pour cent.* 20 Vid. Ritterſhuſ. *part.* 3. *cap.* 12. Anſ. 21 Uſuræ modus licet ab argentario adhibitus non fuit, beſſes tamen uſuras ſtipulatus præſumitur: alioqui non ſufficit uſuras ſtipulari, niſi & modum uſuris adjecerit, *l.* 31. *ff. de uſur.* 22 *l.* 4. *ff. de pignor. l.* 4. *ff. de fide inſtr.* 23 Argentarii debitorem ſe eſſe qui ſcripſit, obligatur: etiamſi cauſam non expreſſerit: forte quia præſumitur mutuum accepiſſe, ducta præſumptione a conſuetudine, ſtatu, & officio creditoris, ſeu argentarii: non poterit itaque juris ob hanc præſumptionem, debitor argentario exceptionem non numeratæ pecuniæ objicere. 24 *l.* 14. §. 3. *Cod. de non num.* 25 Id eſt, intra biennium, *d. l.* 14. 26 Id eſt, anno 541.

27 Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. 28 De epiſcopis & clericis *Index Reginæ.* 29 Canones ſervandi. 30 Creſcit delictum ex perſona delinquentis. 31 Τῆς ἁγίας προσκομιδῆς. 32 Nota quosdam clericos, monachos, imo & epiſcopos Juſtiniani ſeculo rudes & imperitos ſic fuiſſe, ut orationem ſanctæ oblationis & ſancti baptiſmatis neſcirent. 33 Habenda eſt ratio eorum, quæ committuntur adverſus leges humanas, multo magis & eorum, quæ in divinas committuntur. Goth. De Synodis Epiſcoporum provincialibus conſecrandis vid. *Nov.* 123. *cap.* 10. *can.* 36. *Can. Apoſtol. Can. Syn. Nicen. diſt.* 14. Anſ.

ſtatuta deſpici patiemur? Sane multos ex eo maxime deprehendimus in peccata fuiſſe prolapſos, quod [1] non ſunt factæ ſynodi ſanctiſſimorum ſacerdotum, juxta ea quæ a ſanctis apoſtolis & patribus definita ſunt. Si enim hoc fuiſſet obſervatum, quilibet metuens gravem in ſynodo accuſationem, ſtuduiſſet utique, *& ſacras ediſcere* [2] *liturgias* [3], *& temperanter vivere*, ne condemnationi divinorum canonum ſubjaceret: illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occaſio fuit, quod absque [4] examinatione, & rectæ fidei atque honeſtatis vitæ teſtimonio ordinantur epiſcopi, presbyteri, diaconi, & cæteri clerici. Nam ſi ad orandum pro populo deſtinati, indigni divino miniſterio inveniantur, quomodo pro transgreſſionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Plane ordinationes ſacerdotum *cum omni diligentia & rigore* [5] *fieri oportere*, docet nos & qui inter ſanctos cenſetur Gregorius Theologus, ſequutus ſanctos Apoſtolos & divinos canones. Sic enim in magno Apologetico [6]: *Quis* autem (inquit) ſecundum Pauli canones & definitiones ſeipſum dirigens, quas de epiſcopis & presbyteris conſtituit, ut ſicci ſive ſobrii ſint, modeſti, non vinolenti, non percuſſores, ad docendum idonei, irreprehenſibiles in omnibus, non converſantes malis: non multum aberrare ſe inveniet ab illa canonum rectitudine? Idemque rurſum loquitur [7] in hæc verba: *Mundari* (inquit) *oportet* [8] *primum, ac deinde mundare: ſapere, ac deinde ſapientiam docere: lucem fieri, & poſtea illuminare: propinquari Deo, tum alios adducere: ſanctificari, tum ſanctificare: manu ducere cum manibus, conſultare cum conſilio.* Et rurſus idem ſanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione iſtud ſcribit: *Quis inſtar figuli uno ipſo die fictilia ſua tornantis, ita repente fingat veri cultus antiſtitem, cum angelis ſtantem, & cum archangelis laudes canentem, & Chriſto conſacrificantem.* Et per hæc quidem indicat ille Theologus, qualesnam oporteat ad ſacerdotium promoveri. De his autem qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadem oratione. *Qui cum nihil* (inquit) *ad ſacrum Dei altare & ſacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius inſudarint & elaborarint, ſimul* [9] *diſcipuli & præceptores pietatis oſtenduntur: & priusquam purgati ſint, purgant, heri* [10] *ſacrilegi, hodie ſacerdotes: heri extra ſacra, hodie præſules myſteriorum: veteratores malitia, novitii pietate, qui ſunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, non Spiritus ſancti.* Quod autem divini canones prohibent *clericos eſſe qui ſecundam uxorem duxerunt*, & inter ſanctos Baſilius [11] docens, ſic ait: Digamos canon miniſterio excluſit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem ſanctus Baſilius. In tantum autem patribus ſacerdotum cura fuit, ut qui Niceæ convenerunt, canonem [12] ediderint ita habentem: interdixit per omnia magna Synodus, non epiſcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam [13] habere mulierem, niſi forte aut matrem aut ſororem aut amitam, vel eas tantum perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt.

CAP. II.

HIs igitur quæ ſacris canonibus definita ſunt, inſiſtentes, præſentem ſancimus legem, per quam ſancimus ut quoties uſu venerit epiſcopum ordinari [14], conveniant clerici & primores [15] civitatis cui ordinandus eſt epiſcopus, & propoſitis [16] ſanctis evangeliis ſuper tribus [17] perſonis pſephiſmata fieri, & quemque ipſorum jurare ſecundum divina eloquia, & ipſis pſephismatibus inſcribi, *quod neque* [18] *per dationem, neque promiſſionem vel amicitiam vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, ſed quod ſcientes ipſos rectæ* [19] *& catholicæ fidei, & honeſtæ* [20] *vitæ* [21], *& excedere* [22] *trigeſimum ætatis annum, ipſos elegerint, & quod* [23] *neque uxorem* [24], *neque liberos* [25] *ſciunt aliquem ex ipſis habere, nec pellicem* [26] *aut filios naturales ſciunt ipſos habere vel habuiſſe, ſed ſi quis eorum prius uxorem habuit, & illam ſolam* [27], *& neque* [28] *viduam* [29], *neque a viro ſeparatam, neque ſacris canonibus aut legibus interdictam, ſed nec muneribus* [30] *publicis addictum, aut curialem, aut taxeotam, ſive cohortalem aliquem eorum qui electi ſunt eſſe cognoſcunt*, præterquam ſi in monaſterio non minus quindecim [31] annis monachicam vitam ſine ulla calumnia exegerit: ea ſane obſervatione quæ antea a nobis dicta eſt, & in talibus perſonis earumque electione obſervanda, ut ex tribus ita electis perſonis melior [32] eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus eſt, libellum [33] ejus propria ſubſcriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinent. Enunciari [34] etiam ab ipſo & ſanctam oblationis formulam, quæ in ſancta communione fit, & eam quæ fit in baptiſmate precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum [35] autem ſuſcipere eum qui ordinatur per divinas ſcripturas, *quod neque* [36] *per ſeipſum neque per aliam perſonam dedit quid, aut promiſit, neque poſthac dabit vel ordinanti ipſum, vel his qui ſacra pro eo ſuffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipſo faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam obſervationem epiſcopus ordinetur, jubemus & ipſum omnibus modis epiſcopatu dejici [37], & eum qui contra talem obſervationem eum ordinare auſus fuerit.

CAP. III. [38]

SI quis autem accuſationem [39] inſtituet contra ordinandos in epiſcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque cauſa, differatur talis ordinatio, & fiat [40] prius inquiſitio accuſationis præſente etiam accuſatore, & ea quæ ab ipſo delata ſunt, usque ad finem proſequente. Si vero deſiſtat & comperendinet accuſator, nihilominus is qui ordinationem facturus eſt, inquiſitionem diligentiſſimam faciat intra tres menſes: & ſi quidem obnoxium invenerit eum qui accuſationem ſuſtinet, ſive contra divinos canones, ſive ſecundum noſtras leges, prohibeatur ordinatio, ſi vero accuſator aut præſens non probaverit, aut ſe abſentaverit, ſiquidem clericus ſit, proprio gradu depellitor; ſi vero laicus, competentem coercitionem ſuſtineat. Si autem quis ante examinationem cauſæ ordinaverit accuſatum: tam ordinator quam ordinatus ſacerdotio exuuntur.

CAP. IV.

QUando autem quod in canonibus cautum eſt de ſynodis ſanctiſſimorum epiſcoporum per [41] ſingulas provincias congregandis, hucusque minime obſervatum eſt: illud in primis corrigere eſt neceſſarium. Sancti igitur Apoſtoli & patres definierunt, *bis* [42] *in unoquoque anno fieri debere ſynodos ſanctiſſimorum ſacerdotum in unaquaque provincia, & emergentes cauſas excuti, & competentem accipere correctionem*, hoc eſt, *unum quidem in* [43] *quarta* [44] *ſeptimanæ ſanctæ Pentecoſtes, alteram vero Octobris menſe.* Nos autem invenientes quod ex hujusmodi negligentia [45] multi diverſis peccatis impliciti ſunt, jubemus omnibus modis unam [46] ſynodum fieri ſingulis annis in ſingulis provinciis menſe [47] vel Junio, vel Septembri: & convenire quidem apud [48] beatiſſimos patriarchas, illos qui ab ipſis ordinati ſunt, & qui non habent jus alios epiſcopos ordinandi: at apud ſanctiſſimos metropolitas cujusque provinciæ, eos qui ab eis ſunt ordinati. Quo in loco motas lites & interpellationes vel pro [49] fide, vel canonicis quæſtionibus vel adminiſtratione rerum eccleſiaſticarum, vel de epiſcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis clericis, vel de abbatibus, vel monachis, vel de accuſata vita, vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agitari, & convenienter examinari, & eorum correctionem ſecundum ſacros canones procedere, & ſecundum noſtras leges.

CAP. V.

NOn ſolum autem in anniverſariis ſynodis iſta quæri volumus, ſed etiam quoties quidam ſacerdotum vel clericorum, vel abbatum, vel monachorum accuſabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra ſacros canones admiſſum. Et ſi quidem epiſcopus eſt is qui accuſatus eſt, ejus metropolitanus examinet ea quæ dicta ſunt: ſi vero metropolitanus ſit, ejus beatiſſ. archiepiſcopus, ſub quo degit. Si [50] vero presbyter vel diaconus vel alius clericus vel abbas, vel monachus, tunc ſanctiſſimus epiſcopus cui ſubſunt, examinet delatas hujusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis ſubdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non ſolum in ordinandis poſthac epiſcopis & abbatibus, ſed etiam in his qui nunc ſunt, & qui ex quibuscunque cauſis per canones, & noſtras leges interdictis accuſantur. Si enim hæc ita obſervata fuerint, & laici maximum hinc & ad rectam fidem & ad vitæ honeſtatem profectum promerebuntur & percipient.

CAP. VI.

AD hæc jubemus *omnes epiſcopos & presbyteros non in ſecreto* [51], *ſed cum ea voce quæ a fideliſſimo populo exaudiatur* [52], *divinam oblationem* [53] *& precationem quæ fit in ſancto baptiſmate, facere*, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferantur. Sic enim & divinus Apoſtolus docet, dicens in priore ad Corinthios epiſtola [1]. *Cæterum* (inquit) *ſi ſolum benedicis ſpiritu, is qui idiotæ* [2] *locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni ſubjiciet Deo ſanctum illud Amen? ſi quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agis, ſed alius non ædificatur.* Et rurſus in ea quæ eſt ad Romanos [3], ſic dicit: *Corde quidem creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Idcirco igitur convenit, ut ea precatio quæ in ſancta *allatione* [4] dicitur, & aliæ orationes cum voce a ſanctiſſimis epiſcopis & presbyteris proferantur Domino noſtro Jeſu Chriſto Deo noſtro cum Patre & Spiritu ſancto, ſcituris religioſiſſimis ſacerdotibus, quod ſi quid horum contempſerint, & horrendo Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti judicio rationem reddituri ſunt, & nos iſta cognoſcentes non relinquemus quieta, & inulta. §. 1. Jubemus autem & provinciarum præſides [5] ſi quid neglectum ex his quæ ſtatuimus invenerint, primum quidem cogant metropolitas & alios epiſcopos dictas ſynodos congregare, & omnia implere quæcunque de ſynodis per præſentem legem juſſimus. ſi vero eos morantes noverint & remiſſos, tunc nobis indicent, ut ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes ſynodos celebrare: ſcituris vero ipſis præſidibus & obedientibus ipſis officiis, quod ſi quidem iſta non ſervaverint, extremis ſubjicientur ſuppliciis. Confirmamus autem & per præſentem legem omnia a nobis diverſis legibus ſancita de epiſcopis & presbyteris & cæteris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, & cæteris quicunque venerabilibus locis præſunt.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per præſentem manifeſtata ſunt legem, tua claritudo per prothemata in conſuetis locis regiæ civitatis affixa in cognitionem omnium perducere feſtinet, & manifeſta facere omnibus qui provinciis præſunt. Dat. 10. Kal. Mart. *Conſtantinop.* DN. JUST. PP. Aug. BASIL. V. [6] C. CONS.

TIT. XXI.

DE [7] USURIS SUPRA [8] DUPLUM NON COMPUTANDIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXXVIII.

Imp. Juſt. PP. Aug. Hermogeni Magiſtro officiorum.

MAnifeſtiſſima eſt noſtri nominis conſtitutio [9] quæ usque ad dupli quantitatem exactionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus conſecuti ſunt: hi quidem qui in duplum ex uſurarum quantitate per diverſa tempora conſecuti ſunt, nullam adverſus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem ſi ſimili modo repleti fuerint, eo modo ſilere compelluntur. Et ſi debita ſubſecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel ſi remanſerint, ſuis viribus vacare, ſi [10] preces veræ ſunt, præſentis oraculi ſanctione decernimus.

TIT. XXII.

INDULGENTIA ILLICITE CONTRACTARUM NUPTIARUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIX.

In nomine Domini Jeſu Chriſti Dei noſtri. Imp. Cæſar, Flavius Juſtin. Auguſt. Floro.

PRÆFATIO.

REtulit ad nos gloria tua incolas Syndios pagi, neque non Hebræos in Tyro inſula, illicitis contractis nuptiis, in ſacram noſtram incidiſſe conſtitutionem [11], nec ſecundum ea quæ de hoc conſtituta ſunt, quartam bonorum ſuorum partem inferre: jamque [12] ex iis nonnullos in tertia ætate conſiſtere & filiorum patres eſſe, ac propterea cum lacrymis ſupplicaſſe, ne nunc tandem uxores a ſe dimittere [13] compellantur: ſed ut tam ipſas retineant: quam qui [14] ex ipſis procreati ſunt filii, aut procreabuntur, ſucceſſores eorum exiſtant, neque ullam exinde revereantur pœnam.

CAP. I.

SAncimus igitur ut pro hujusmodi indulgentia propter præfatas cauſas ſinguli denas auri libras præbeant, ipſisque vel ſolis major illa pœna remittatur, & tam uxores, quam qui exinde nati ſunt, & (ut poteſt fieri) poſtea naſcentur, ſucceſſores habeant, neque id a nobis in exemplum [15] aliis ſancitum intelligatur: ſed quocunque alio ſcituro, quod ſi quid tale petierit: ultra hoc quod petitis non potietur, etiam facultates amittet [16] atque inſuper corporalibus pœnis exceptis, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his qui a nobis noſtra dignati ſunt indulgentia, aut eorum uxoribus exiſtentibusve vel futuris filiis, aut bonis, ſive ex judiciaria ſententia, ſive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc ſacram noſtram declarantur legem, quæ & vigorem habet ſpecialis noſtri indulti, ea ſtudeto gloria tua effectui & fini tradere.

TIT. XXIII.

UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT [17].

NOVELLA CONSTIT. CXL.

PRÆFATIO.

NIhil in rebus mortalium perinde [18] venerandum eſt, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps ſobolis ſeries exiſtat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverſo numine inita eſſe videri queant, neque illi citra juſtam diſſolvendi matrimonii cauſam a ſe invicem recedant. Verum, quoniam ut in omnibus hoc ſervetur, perquam id difficile eſt, (ut enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilesque inimicitiæ incidant, prorſus impoſſibile eſt) par eſſe putavimus, ut hujus rei remedium aliquod comminiſceremur: præcipue vero, ubi puſillanimitas eo progreſſa ſit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri [19] ſane juris ratione fas atque licitum fuit, ut iſtiusmodi a ſe invicem recederent, dummodo id communi [20] voluntate atque conſenſu facerent. Adeo vero, ur multæ leges eſſent, quæ hac de re & agerent & conſtituerent: cum etiam talem matrimonii diſſolutionem bona gratia [21] fieri patria [22] lingua dicerent. At poſtmodum a patre [23] noſtro ſacratiſſimo principe, (qui pietate atque ſapientia omnes quotquot unquam imperarunt, ſuperavit) dum ad benignum ſuum atque firmum propoſitum reſpiceret, nec non ad aliorum etiam miſerum & puſillanime conſilium oculos converteret, ſcripta lex [24] eſt, quæ conſenſu matrimonia ſolvi vetat. Quam ſane nos etiam obtinere, atque in ſuo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium quo inter ſe nexi eſſent, mutuo odiſſent atque averſarentur, & (id quod dolendum valde, ac alioqui moleſtia mœroreque plenum eſt) propterea belligeratum domi pugnatumque eſſe per criminationem exponerent, ideoque matrimonium ſolvi peterent, tametſi [25] cauſas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas afferre poſſent: nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut a mutuo inter ſe, eoque citra cauſam ſuſcepto odio deſiſterent, & ad concordiam proclinarent, animisque inter ſe pacatis eſſent, illorum in his deſiderium feſtinationemque ad tempus ſuſpendimus. Sed nihil profecimus. *Eos ſiquidem qui violento affectu odioque ſemel correpti fuerint, perquam eſt difficile* [26] *reconciliare.* Contigit enim ut ex his nonnulli ad mutuas inſidias procederent, veneniſque, & aliis quibusdam quæ lethalia eſſent, uterentur in tantum, ut ſæpe neque liberi, qui ipſis communiter nati eſſent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

CAP. I.

QUum itaque hæc a noſtris temporibus aliena judicaremus, ad præſentem ſacram legem reſpeximus, per quam ſtatuimus, ut prout olim [27] juris fuit, matrimoniorum ſolutiones ex conſenſu fieri liceat [28], & ne amplius patris noſtri ſanctione in eos qui conſenſu matrimonia dirimunt, conſtitutæ pœnæ in uſu ſint. Si [29] namque mutua affectio matrimonia conficit, merito [30] diverſa voluntas eadem per conſenſum dirimit, modo hanc miſſi repudii libelli ſatis declarent. Cæterum illud manifeſtum ſit, quod alia omnia quæ legibus, & præcipue ſacris patris noſtri conſtitutionibus de matrimoniis liberis, & cauſis per quas dirimere matrimonium permiſſum eſt, aut de iis etiam qui nulla de cauſa (non tamen ex communi voluntate, & conſenſu, quomodo præſens noſtra lex conſtituit) matrimonium ſolvunt, & de conſtitutis in illos pœnis cauta ſunt, ex præſenti etiam noſtra lege obtinebunt, ſuamque per omnia vim habebunt.

EPILOGUS.

† Proinde quæ a nobis in publicum uſum producta ſunt, & per præſentem ſacram declarantur legem, gloria tua conſueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifeſta reddi jubeto. Dat. 17. Kal. Octobr. *Conſtantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 1. [31].

TIT. XXIV.

EDICTUM DE HIS QUI LUXURIANTUR CONTRA [32] NATURAM.

NOVELLA CONSTIT. CXLI.

Imp. Juſtin. Auguſt. Conſtantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CUm ſemper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum noſtrorum multitudinem variis ipſum modis ad iracundiam provocavimus. Et quanquam minitatus eſt, & clare oſtendit, quibus ſecundum peccata noſtra digni eſſemus: tamen clementer nobiſcum egit, iramque ſuam

1 Synodorum intermiſſio cauſa malorum in eccleſia fuit. Synodos autem annuas intelligit, de quibus vide *Novell.* 123. *c.* 10. adde *c.* 36. *Canon. Apoſtol.* 2 Liturgiæ cognitio in clericis requiritur: hoc eſt, ut ſciant ſaltem liturgias ſacras legere, adde *Novell.* 123. *c.* 12. Julianus *cap.* 429. vertit *& literas ſcire.* 3 Λειτεργίας. 4 Corruptelas electionis epiſcopalis Juſtiniani obſerva: Nonnulli quippe tum eligebantur, ſine examine, ſine rectæ fidei vitæque honeſtatis teſtimonio. 5 Epiſcoporum ordinationes cum omni rigore & diligentia fieri debent. 6 De fuga ſua in Pontum. 7 In oratione funebri Athanaſii Alexandriæ epiſcopi. 8 Sed præſtat Græca verba adſcribi. Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι, σοφισθῆναι, καὶ ὅτως σοφίσαι, γίνεσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι, ἐγγίσαι θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλες, ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι, χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβελεῦσαι μετὰ συνέσεως. 9 Simul diſcipuli & præceptores. 10 Χθὲς ἱερόσυλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς. Χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Sic Ariſtides in Encomio Romæ, οἱ χθὲς σκυτοτόμοι, σήμερον ὁπλῖται. Cedrenus χθὲς δῆλος ἐπίορκος, σήμερον δὲ τύραννος, heri ſervus, hodie libertus, vid. *l.* 7. § 2. *in fin. ff. de injuriis.* modo taxeota & buleuta, mox ſacerdos *l.* 53. *Cod. de epiſc.* Tertull. *lib. de præſcr. adverſus hæreticos:* Ante ſunt præfecti catechumeni, quam edocti. *& poſt:* hodie diaconus, qui erat lector: hodie presbyter, qui erat laicus: heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in eccleſia: veſperi in circo, mane in altari. *Hieron. ad Oceanum*, ἐδὲ ἐσχηματισμένην λαμβάνει τὴν χειροτονίαν ὡς ἄρτι μὲν ἰδιώτης, εὐθὺς δὲ κληρικός, εἶτα βραχύτι διαλίπων ἐπίσκοπος ἀναφαίνεσθαι, *Novell.* 6. *cap.* 1. §. 2. 11 *Canone* 12. ad Amphilochium: adde *c.* 16. *Apoſt.* 12 *Nicen. ſynod. c.* 3. 13 Συνείσακτον, *Scrimg.* vid. *Nov.* 123. *c.* 29. *Nov.* 133. *c.* 3. vide quæ not. ad *l.* 19. *Cod. de epiſc.* 14 Χειροτονηθῆναι. 15 Clerici & primates civitatis eligunt epiſcopum *ut hic &* J. ibi, *ipſos elegerint.* & ita, ſi non plebs tota, priores tamen plebis ad electionem epiſcoporum fuerunt admiſſi, *dict. Nov.* 123. *c.* 1. Goth. Male hinc colligunt laicos cum clericis habere jus eligendi ſeu nominandi epiſcopum, *primores* enim hic ſunt primores eccleſiaſtici, uti ſunt Archidiaconi, Archipresbyteri. *Gloſſ. in Nov.* 123. *cap.* 1. *in pr. & Nov.* 123. *cap.* 8. Anſ. 16 Evangeliis ſacroſanctis propoſitis multa in jure fieri jubentur, verbi gratia, electio epiſcopi, *ut hic & Nov.* 123. *cap.* 1. litis univerſæ diſceptatio atque dijudicatio *l.* 14. *in fin. pr. C. de jud.* alienationes eccleſiaſticæ & ſimiles actus. *l.* 17. §. 2. *C. de ſacr. eccl.* 17 Tres proponebantur, ex quibus eligeretur Epiſcopus. *Nov.* 123. *c.* 1. Tacitus 4. *Annalium anno* 776. *urbis* refert, mortuo Flamine diali, moris fuiſſe, patricios conſarreatis parentibus genitos, tres ſimul nominari, ex queis unus legeretur vetuſto more. Hæc ille. Conſtat utique, in locum Judæ Apoſtolos, duos tantum ſtatuiſſe, ut, in unum eorum ſors cecidiſſet, is apoſtolatu fungeretur, *Actor.* 1. *verſ.* 23. *& ſeq.* 18 *d. c.* 1. 19 Fides epiſcopi. 20 Julianus *c.* 428. honeſtæ vitæ eſſe, & literas ſcire, eos elegerunt: & autor *Eclog.* 9. *tit.* 2. *c.* 25. εἰ μὴ γράμματα ἴσασι. 21 Vita Epiſcopi. 22 Ætas epiſcopi, & ita abrogatur *Nov.* 123. *c.* 1. §. 1. qua vetatur epiſcopus eligi, niſi 35. annum exceſſerit. 23 Familia epiſcopi. 24 Cœlibatus epiſcopi. 25 *d. c.* 1. *d. l.* 42. §. 1. *C. de Epiſc. & c.* 16. *Apoſtolicorum canonum.* 26 Caſtitas epiſcopi. *canon apoſtolorum* 16. 27 Sic apud Gentiles, Fortunæ muliebri coronam non imponebat, niſi univira: ſicut nec matri Matutæ. Pontifex Maximus, & Flaminica nubebant, ſemel. Cereris ſacerdotes viventibus etiam viris & conſentientibus amica ſeparatione viduabantur. Tertull. *lib. de Monogamia.* 28 *Can. Apoſtolorum* 17. 29 Gradus obſerva: Removetur enim hic ab epiſcopatu adipiſcendo is, qui juſtam uxorem habet, aut pellicem: quique ſemel viduam & a viro ſeparatam aut ſacris canonibus interdictam ſemel duxerit. 30 Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti, eligi poſſint, adde *l.* 3. *C. de epiſc.* 31 Purgationis genus obſerva. 32 *Nov.* 123. *c.* 1. §. 1. 33 Ordinandus epiſcopus libellum fidei ſuæ de ſcripto offerre tenetur; ut hinc colligi poſſit, Epiſcopum ſcribendi peritum eſſe debere. facit *Nov.* 123. *c.* 12. 34 Ordinandus Epiſcopus recitat formulam ſanctæ oblationis ac communionis, baptiſmi, & ſimiles hujusmodi orationes. 35 3. *Eclog.* 1. *c.* 1. §. 2. Ordinandus jurat, ſe nullo pretio dato aut promiſſo eligi. 36 Merito, cum non pretio, ſed precibus ordinetur Antiſtes, quæratur cogendus, rogatus recedere debeat, invitatus effugere. *l.* 31. *C. de epiſc.* Sic Alexander Severus Imperator, Præfectum prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicens, *Invitos, non ambientes, in republica collocandos.* 37 Multi ſunt igitur hoc tempore ſuo epiſcopatu dejiciendi. *Nov.* 123. *c.* 3. *Ecl.* 1. *c.* 7. 38 *Novell.* 123. *c.* 2. 39 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus, præpoſitos facturus vel procuratores, id eſt, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere ſolebat, monens populum, ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus: ſi non probaſſet, pœnam capitis ſubiret: dicebat grave eſſe, cum id Chriſtiani & Judæi facerent in prædicandis ſacerdotibus, qui ordinandi eſſent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita, Spartian. *in Severo.* 40 *Novell.* 123. *cap.* 2. 41 Synodi provinciales, quæ per ſingulas provincias habentur. 42 Synodi ſemeſtres, id eſt, ſemeſtribus ſingulis & ſic bis annuatim olim celebrari ſolitæ, vid. *cap.* 36. *Can. Apoſt.* 43 Synodi anniverſariæ, ſeu annuæ quo tempore anni habendæ. 44 Quarta ſeptimanæ, dies Mercurii, vid. *l.* 22. §. 1. *Cod. de epiſc. aud.* 45 Vileſcunt enim atque negliguntur, quæ fiunt ſæpiſſime, contra, quæ rara chara. 46 Nota de ſynodis annuis, ſeu annuatim faciendis. 47 Quibus temporibus ſynodi annuæ coguntur. Veſtigia hujus antiquitatis etiam durant. Galli ſynodos ejusmodi *Sennes* vocat. adde *Nov.* 123. *c.* 10. 48 Ut apud Patriarcham & Metropolitanum ſynodi anniverſariæ cogantur. 49 Materia ſynodorum, ſeu quibus de rebus agebatur vel diſceptabatur in ſynodis annuis. adde *c.* 5. J. 50 Nota ordinem, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatibus, monachis cognoſcit epiſcopus: de epiſcopo metropolitanus: de metropolitano archiepiſcopus. 51 Secreto pronunciare, eſt apud ſe pronunciare, id autem vetatur. 52 Et intelligatur. Vulgari itaque lingua preces divinæ oblationis & baptiſmi olim factæ, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrentur, *ut hic.* 53 Προσκομιδήν.

1 *c.* 14. *verſ.* 16. 2 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 2. Idiotam laicum nominat *Chryſoſtomus.* 3 *cap.* 10. *verſ.* 10. 4 Προσκομιδῇ, oblatione. Juſtinianus ſuperius dixerat ad ſe perlatum, epiſcopos quosdam electos fuiſſe, qui ſacræ communionis, ſeu oblationis, & ſacri baptiſmatis, & ſimiles orationes ignorent, *hac Nov. in fin. princ.* ideoque ut huic occurrat morbo, jubet, ordinandum epiſcopum eas orationes prius recitare *cap.* 2. J. *hic.* Jubet etiam, ut ſive baptiſmus, ſive communio celebretur, utraque oratio palam, & audiente & intelligente populo, recitetur, eoque *c.* 14. *Epiſt.* 1. *ad Corinth.* refert. 5 Provinciarum præſides, epiſcopos, metropolitanos & archiepiſcopos negligentes, ſuum munus ut impleant, poſſunt cogere. 6 Id eſt, anno 541. 7 Hanc conſtitutionem reſtituit P. Pithœus. Extat eadem, ſed alia forma, apud Haloandrum, apud quem hoc ſecundum caput ita legitur, ὅτι πᾶσα θεία καὶ βασιλικὴ ἑρμηνεία ἰσχὺν ἔχει νόμε, quod convenit *l.* 43. *ff. de vulgari.* Goth. Vid. *Novell.* 121. *&* 160. & Rittershuſ. *part.* 3. *c.* 9. Anſ. 8 Adde *Nov.* 121. 9 *d. Nov.* 121. 10 Clauſula, Si preces veritate nituntur, reſcriptis ſolet inſeri: de qua vid. *l.* 7. *Cod. de diverſ. reſcript.* 11 *Nov.* 12. *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Rittershuſ. *part.* 12. *cap.* 10. Anſ. 12 Adde *l.* 57. *ff. de ritu. & Nov.* 154. 13 Separatio namque uxoris a marito dura eſt, *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pign.* 14 Multum tribuitur precibus parentum, numeroſam prolem habentium: adeo ut eorum nomine parentes nuptias ſuas retineant, illicitas alioquin. *d. l.* 57. bonorum etiam publicatio eis interdum prædictam ob cauſam remittitur. *l.* 7. §. 3. *ff. de bon. damnator.* 15 Indulgentiæ non trahuntur in exemplum. *l.* 1. *in fin. ff. de conſt. princ.* 16 Pœna poſtulantis jus retinendi illiciti conjugii, quod multis locis hodie non ſervatur, cum diſpenſationes ad matrimonia contrahenda gradus intra prohibitos indulgeri vel etiam vendi ſoleant. Quod probari hac Nov. nullo modo poteſt. Nam ſi puniuntur, qui reſcripta poſtulant ad retinendas hujusmodi nuptias, multo magis puniendi, qui ad contrahendas. Favetur enim ſemper magis retentioni, quam novis petitionibus. 17 Reducitur jus vetus legis 60. 61. 62. *ff. de donat. inter vir. Novell.* 22. *c.* 4. abrogata *Nov.* 117. *c.* 10. Eſt tamen hæc Novell. Juſtini, non Juſtiniani. Eadem extat J. inter conſtitutiones Juſtini, quam non poſſis niſi injuſtam & injuſtiſſimam dicere. *l.* 8. *C. de repudiis.* 18 Laus matrimonii. 19 Jus vetus repudiorum & divortiorum. 20 Non altero invito. 21 Bona gratia dicitur matrimonium diſſolvi, quoties diſſolvitur volentibus conjugibus. Titinnius: quanta ſtultitia cupidinis; petunt conſilium bona gratia, ut parvifaciatur. Bona gratia, idem eſt, quod apud Tertullianum *in libro de Monogamia*, amica ſeparatione viduari. Ut ad rem redeam, diſſolvitur matrimonium bona gratia, interdum ex cauſa, *ut d. l.* 60. 61. 62. interdum ſine juſta cauſa, *ut hic.* 22 Id eſt, Romana, *Nov.* 7. *c.* 1. *Nov.* 22. *c.* 2. *Nov.* 30. *c.* 5. *Nov.* 69. 23 Id eſt, Juſtiniano. 24 *Nov.* 22. *c.* 4. 25 Id eſt, etiam ſine juſta cauſa, mutuo tamen conſenſu poteſt matrimonium diſſolvi. 26 *Nov.* 22. 27 Jure veteri inter volentes, quavis de cauſa, permiſſum repudium. 28 Id eſt, mutuo conſenſu matrimonia poſſunt diſſolvi conſtitutione hac Juſtini. 29 Cauſa dubitandi ſumitur ex his, quæ dicuntur in *leg.* 35. *ff. de reg. jur.* 30 Imo non recte *l.* 8. *C. de repudiis.* 31 Id eſt, anno 556. 32 Περὶ ἀσελγαινόντων *Scrimg.* adde *Nov.* 77. 20. *Levit.* 13. *Exod.* 22. περὶ ἀσελγῶν ἢ τῶν ἀρσενοκοιτῶν. 60. *Eclog.* 39. §. 4. *Inſtit. de public. jud. l.* 31. *C. ad l. Jul. de adult.* Collatio legum Moſaicarum *titul.* 5. *de ſtupratoribus.* & ita quoque hic titulus conceptus eſt in Indice Reginæ. 6. Harm. 4. *c.* περὶ ἀσελγῶν &c. περὶ ἀλογευομένων. Clar. 5. §. *Sodomia.* Fomius 23. q. Petrus Gregor. 36. *ſyn.* 10. Goth. Vid. Rittershuſ. *part.* 12. *cap.* 9. Anſ.